

dejstvo, da je imel 1.200 sodelavcev, od katerih jih je intervjuval več kot polovico in okrog 400 teh intervjujev tudi uporabil, poleg tega pa je pregledal tudi vse dostopne arhivske in literarne vire. Po zaslugi njegovega načina pisanja ima njegovo delo vse značilnosti zgodovinskega prikaza, beremo pa ga kot napet roman, ki mu dajejo poseben mik številne skrbno zabeležene epizode ljudi v ognju bitke.

Andrej Vovko

Klaus Misgeld, *Die »Internationale Gruppe demokratischer Sozialisten« in Stockholm 1942–1945*. Bonn–Godesberg 1976. Izšlo v zbirki Schriftenreihe des Forschungsinstituts der Friedrich-Ebert-Stiftung, zv. 126, 216 str.

Knjiga se dotika zamimivega poglavja delovanja socialistične emigracije iz območja Nemčije, Avstrije ter vrste okupiranih evropskih držav, ki je našla med drugo svetovno vojno svoje zatočišče na Švedskem. Gre za analizo diskusije te emigracije, ki se je še zlasti dotikala problematike miru po drugi svetovni vojni. Njeni pobudniki so bili Norvežani. Ker socialistična internacionala v tem času praktično ni več delovala, so imeli sodelavci »mednarodne skupine« pred očmi tudi očitno težnjo po obnovi mednarodnega socialističnega gibanja. Značilnost njihove razprave, ki jo Misgeld nadrobno analizira, je bila tudi pogojenost stališč posameznih razpravljalcev z njihovimi nacionalnimi izhodišči.

Slednje je še posebej pogojevalo dejstvo, da so v stockholmskem krogu nastopali nemški socialni demokrati in predstavniki socialističnih strank tistih dežel, ki jih je okupiral tretji rajh. Tako je bilo v ospredju razprave še posebej nemško vprašanje in vprašanje Nemčije v prihodnji evropski ureditvi, ki jo je stockholmska skupina večinsko videla v širokem regionalnem sodelovanju evropskih držav (upoštevajoč pri tem tudi določeno omejeitev njihove nacionalne suverenosti). Med vprašanji, ki jih je diskusija zajela, je bila tudi problematika sodelovanja s Sovjetsko zvezo ter s komunističnim gibanjem. Ob Nemčiji je v diskusiji nastopalo še manjšinsko vprašanje, in to problematika nemškega dostopa do Gdanska ter sudetska problematika. Stališče nemških socialnih demokratov je bilo ob tem kompleksu vprašanj težnja po ohranitvi teritorialne integritete prihodnje nemške države, medtem ko so se sudetski zastopniki zavzemali za uvedbo avtonomije za sudetsko deželo v okviru Češkoslovaške. Po drugi strani pa so bili avstrijski socialisti (Bruno Kreisky) za obnovo avstrijske suverenosti.

Med drugim se je razprava dotikala tudi vsebine pojma socializem. Ta je bil namreč formuliran kot »demokratični socializem«, vendar pa ni pomenil strnjenegega ideološkega pogleda. Udeleženci stockholmskih razprav so se skušali z njegovo pomočjo ogradiiti od »revolucionarnega socializma«, se pravi od komunističnega gibanja. Vidna je bila tudi njihova težnja po sodelovanju s komunisti, v kolikor bi posamezne komunistične stranke nastopale neodvisno od Sovjetske zveze. Sicer pa je bila v ozadju pojma »demokratični socializem« bolj misel na liberalno kot pa na marksistično tradicijo socialnodemokratskega gibanja.

Zavezniki po zmagi nad nacizmom niso upoštevali zamisli in sugestij stockholmske skupine, vendar pa je poudariti, da je prav vrsta njenih sodelavcev dosegla v povojni Evropi vidno mesto v političnem življenju. Tu naj še zlasti omenimo Willyja Brandta (ta je v »mednarodni skupini« nastopal kot zastopnik norveških socialistov) ter Bruna Kreyskega. Videti je tudi, da ima marsikateri njihov pogled svoje izhodišče prav v diskusiji, ki se je oblikovala med drugo svetovno vojno v Stockholmu v okviru »mednarodne skupine demokratičnih socialistov«.

Tone Zorn

Josef Byczkowski, *Mniejszości narodowe w Europie 1945–1974*. Wybrane zagadnienia, Instytut Śląski w Opolu, 1976, 190 str.

Docent na šlezjskem inštitutu v Opavi dr. Josef Byczkowski, si je zadal zelo težko in zapleteno nalogo opisati položaj narodnih manjšin v Evropi po drugi svetovni vojni. Rezultate svojega dela je objavil v pričujoči knjigi, vendar se je že v podnaslovu omejil in poudaril, da gre samo za »izbrane probleme« iz njihovega življenja. Prav gotovo je problematika, ki si jo je izbral, potrebna širše osvetlitve, vendar obenem tudi preobsežna, da bi jo bilo mogoče zadovoljivo obdelati v publi-

kaciji, ki obsega samo 190 strani. Sam avtor je navedel, da v Evropi živi okoli 250 narodnostnih skupin, ki štejejo približno 30 milijonov ljudi. Če k temu dodamo, da živijo v različnih družbenih okoljih in da je njihov položaj v vsaki državi drugačen, potem ni narobe, če trdimo, da lahko pomeni knjiga Byczkowskega le dober priročnik, z najmanjšimi podatki o položaju narodnih manjšin v Evropi.

To pa delo poljskega znanstvenika prav gotovo je. Vanj je vložil veliko dela in potrpljenja, saj nam že seznam literature in virov, objavljen na koncu knjige, pove, da se je moral prebiti skozi skladovalnice potiskanega papirja.

Najprej nekaj tehničnih podatkov o knjigi. Razdeljena je v pet večjih poglavij. Prvo je teoretično in na splošno obravnava narodnostna vprašanja in probleme narodnih manjšin. Drugo opisuje problematiko narodnih manjšin v Evropi do druge svetovne vojne. Tretje vpliv druge svetovne vojne na narodnostne probleme v Evropi. Četrto govori o poteh razvoja narodnih vprašanj v socialističnih državah in peto o problemih narodnih manjšin v zahodni Evropi.

Kot aneksa k besedilu je Byczkowski pripravil tabelo o številčnem stanju posameznih evropskih narodnih manjšin in seznam znanstvenih organizacij, ki se ukavirajo z naslovno problematiko, ter seznam nekaterih manjšinskih in narodnostnih organizacij v Evropi. Obema aneksoma je dodal obsežno bibliografijo virov in po abecedi urejenih del s tega področja. Poleg kratkih povzetkov v ruščini, nemščini in angleščini vsebuje publikacija tudi shematični zemljevid z vrisanimi pomembnejšimi »narodnimi manjšinami ter narodnimi in etničnimi skupinami v Evropi.«

Že natančnejši pogled na razporeditev in vsebino glavnih poglavij nam pokaže osnovno izhodišče avtorja pri obravnavanju vprašanj narodnih manjšin v Evropi. Zelo jasno namreč deli položaj narodnih manjšin v socialističnem taboru (kamor vključuje tudi SFRJ) in v zahodni Evropi. Iz besedila pa je razbrati, da je prepričan v boljši položaj narodnih manjšin v socialističnih deželah: »...Družbena osvoboditev je več državam v tem delu Evrope prinesla konstruktivno rešitev narodnostnega vprašanja, saj so številne narodne manjšine dobile avtonomne pravice ali ustavne garancije za razvoj svojega etnično-nacionalnega in kulturnega bistva« (str. 188). Očitno je, da je do take trditve premalo kritičen, čeprav na primer vestno beleži in ne zanika problemov, ki jih ima Jugoslavija z nekaterimi sosednjimi državami prav glede položaja in celo priznanja narodnih manjšin jugoslovanskih narodov (npr. Bolgarija, Albanija itd.).

Na drugi strani označuje rešitev južnotirolskega in dansko-nemškega vprašanja samo kot »določene napredek«, rešitev manjšinskih vprašanj v Skandinaviji pa z »najboljšimi rezultati pri reševanju narodnostnih vprašanj v zahodnoevropskih deželah« (str. 188/189). Gotovo je čutiti tudi pomanjkanje opisa položaja narodnih manjšin v Sovjetski zvezi, ki se ga avtor sploh ne loteva.

Jugoslovanski rešitvi manjšinske problematike posveča Byczkowski veliko pozornost, saj ji je odmeril kar celo podpoglavje. Spremlja jo še iz časa druge svetovne vojne in gotovo ne bomo zgrešili, če trdimo, da je delo opravil, v prostorsko omejenih okvirih, dobro. Bralec dobi v podpoglavju kup podatkov in dokaj natančen, čeprav shematičen pogled na položaj naših narodnosti. Male netočnosti, kot tista, da so leta 1941 okupirale Jugoslavijo samo nemško-italijanske enote, ali tista, ko v Sloveniji ne omenja italijanske in madžarske narodnosti, pa morda še katera, opisu ne jemljeta vrednosti. Nerazumljivo se nam zdi le dejstvo, da je avtor za nekatere podatke o položaju naših narodnosti npr. rezultate ljudskega štetja 1971 (op. 40, str. 87), uporabljal nemške vire (Europa Ethnica), čeprav so na voljo tudi jugoslovanski uradni podatki, uporaba drugih publikacij, pisanih v naših jezikih pa dokazuje, da mu jezikovne pregrade ne predstavljajo večjih težav.

Tudi problematiko koroških Slovencev in gradiščanskih Hrvatov v Avstriji je poskušal Byczkowski orisati kar se da objektivno. Zal v tem ni popolnoma uspel, čeprav v besedilu skoraj ne najdemo stvarne napake. Res je sicer, da se morda zdi problematika koroških Slovencev v širših evropskih razsežnostih manj pomembna, toda to še ne opravičuje dokaj nekritičnega odnosa avtorja do vprašanj žitja in bitja te narodne manjšine v Evropi. Položaj manjšin v Avstriji ocenjuje avtor kot še ne zadovoljujoč, obenem pa ne najdemo niti besede o vsak dan slabšem položaju slovenske in hrvaške manjšine, npr. na področju osnovnega šolstva in o kršenju določil državne pogodbe. Vzrok takemu načinu obravnavanja slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji je gotovo v premajhni uporabi literature in virov, ki jih je objavila prizadeta manjšina sama ali njen matični narod, in ne v avtorjevem od-

nosu do problema. V ilustracijo naj povemo, da je v devetih opombah pri opisovanju te problematike uporabil samo enkrat koroško-slovenski vir in po štirikrat nemške in švicarske vire (str. 141—143).

Vprašanja Slovencev, ki živijo v sosednji Italiji, se je dotaknil le toliko, da je ugotovil, da v Italiji taka manjšina živi. Tu pa se mu je prikradla napaka, saj je slovensko narodno manjšino lociral le v okolico »Udin« (Vidma).

Na koncu naj se dotaknemo še aneksov. Tabela o številčnem stanju posameznih evropskih narodnih manjšin je dobrodošel pripomoček vsakemu raziskovalcu te problematike. Različnost uporabljenih virov je seveda narekovala tudi različne ocene številčne moči teh manjšin. Tako na primer najdemo za koroške Slovence v tabeli podatek, da jih je bilo po štetju 1961 80.000, v besedilu pa omenja avtor številko 40.000 (str. 161 in 141). Na drugi strani pa se prav pri pregledu narodnih manjšin v Avstriji postavlja vprašanje, kakšno narodno manjšino je Byczkowski imel v mislih, ko je zapisal, da je v Avstriji tudi 150.000 Nemcev (str. 161). Zelo uporabna sta naslednja dva že omenjena aneksa, še posebej če vemo, da so v njih vsebovani podatki prvič zbrani na enem mestu. Karta z vrisano teritorialno naselitvijo nekaterih evropskih manjšin bo gotovo tudi služilo svojemu namenu.

Kljub zapisanim kritičnim opombam knjigi dr. Josefa Byczkowskega pa je treba poudariti, da gre za prvo tovrstno delo izpod peresa znanstvenika socialističnega tabora, ki se lahko postavi ob stran nekaterim dosežkom zahodnih avtorjev (npr. Handbuch der Europäischen Volksgruppen, Wien-Stuttgart 1970). Vanj je bilo vloženo veliko dela in naporov, pa tudi razsežnosti obravnave problematike so tako velike, da so nekatere nedorečenosti v knjigi popolnoma razumljive in opravičljive. Knjiga »Mniejszości narodowe w Europie 1945—1975« bo gotovo dobro pomagalo vsakemu, ki se bo hotel na hitro seznaniiti z nekaterimi osnovnimi podatki o življenju, delu in razvoju prenekatere evropske narodne manjšine.

Dušan Nečak